

Столярчук Олеся Анатоліївна

(Київ, Україна)

ПСИХОЛОГІЯ

(Психолого-виховні проблеми розвитку

особистості в сучасних умовах)

УДК 159.923.2

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ

ХАРАКТЕРУ СТУДЕНТІВ

В роботі розкрито психологічні аспекти формування характеру студентів як представників юнацького віку, подано аналіз результатів рефлексії ними власних рис характеру.

Ключові слова: юнацтво, студентство, характер, рефлексія рис характеру.

Система вітчизняної освіти вирішує складне завдання – виховання гармонійної особистості з розвиненими моральними та волевими якостями. Одним з найважливіших складових компонентів особистості є характер, який в загальному плані виступає як сукупність стійких індивідуальних психологічних особливостей, що виявляються в діяльності і спілкуванні і визначальних систему відносин людини. Студентство як соціальна група відноситься до тієї вікової категорії, яка перебуває на етапі завершення формування характеру. Більше того, навчання у ВНЗ виступає полігоном для апробації сформованих рис характеру юнацтва – інтелектуальних, волевих, емоційних та моральних. Однак практика педагогічної взаємодії зі студентами виразно демонструє проблемні аспекти процесу стабілізації формування характеру як стрижня їх особистості, як-то вияви негативних рис, акцентуацій характеру тощо. Водночас фахове навчання має ряд можливостей позитивного впливу на процес формування характеру студентів шляхом активізації їх самоаналізу та саморозвитку, що й зумовило проблему нашого дослідження.

Аналіз вітчизняних і зарубіжних досліджень свідчить про те, що в психологічній науці створені значні передумови для вирішення позначеної проблеми. Починаючи з XVIII століття, проблема характеру стає предметом спеціальних досліджень по психології і характерології, базовими в цьому контексті є дослідження психологів Дж. Кретті, К. Юнга, П.Ф. Каптерєва, П.Ф. Лесгафта, К.Д. Ушинського та інших. У радянський період психологічним аспектам характеру присвячені праці Б.Г. Ананьєва, О.Г. Ковальова, А.Ф. Лазурського, О.М. Леонтєва, В.М. Мясіщева, К.К. Платонова, С.Л. Рубінштейна, Б.М. Теплова.

Науковцями досліджено вплив соціальних умов життя і виховання на особистість, її характер (Б.С. Братусь, А.С. Макаренко, Л.І. Новікова, Н.Л. Селіванова, Г.М. Філонов); становлення особистості в юнацькому віці (Л.І. Божович, Л.С. Виготський, Д.В. Колесов, В.А. Крутецький, І.С. Кон, Л.І. Рувинський, Д.І. Фельдштейн, Л.М. Фрідман). Вченими встановлено, що розвиток і закріплення вольових рис характеру відбувається в підлітковому віці, а його моральних й світоглядних основ – під час старшого шкільного періоду. У ранній юності остаточно формуються базові моральні, світоглядні основи особистості. В студентські роки (період зрілої юності) найбільш активним, за думкою Б.Г. Ананьєва, є розвиток моральних і естетичних почуттів, становлення та стабілізації характеру, а також, що особливо важливо, оволодіння повним комплексом функцій дорослої людини, включаючи громадянські, суспільно-політичні, професійно-трудові [3, с. 403]. По закінченню особистістю вищого навчального закладу її характер є фактично сформованим. Період фахового навчання сприяє інтеграції окремих рис характеру студента у стійкі поведінкові патерни, зокрема є сенситивним для формування лідерських якостей через ряд об'єктивних і суб'єктивних обставин. До об'єктивних обставин, що сприяють формуванню лідерських якостей, відноситься відповідальність, що покладається суспільством на студента як майбутнього фахівця і соціально активного громадянина, а також значна питома вага самостійності, що делегується йому з боку суб'єктів навчально-

виховного впливу. До суб'єктивних обставин відносяться зрілість всіх психічних функцій студента, його широка поінформованість, наявність досвіду побудови соціальної взаємодії.

Важливою особливістю формування характеру студентської молоді є спроможність до самоаналізу цього процесу. Більше того, саме розвинена рефлексія уможливорює потужний вплив студентів на формування та вияви своїх характерологічних рис, оскільки забезпечує поєднання обізнаності юнацтва щодо своїх особистісних проявів та активізує мотивацію самовдосконалення. Предметом нашого практичного дослідження став аналіз результатів рефлексії студентами власних рис характеру, здійсненої ними після теоретичного опрацювання відповідної теми із загальної психології. Хоча до дослідження були залучені майбутні філологи (2 курс спеціальностей «Філологія (англійська)», «Філологія (романо-германська)» та «Філологія (українська)», загальна вибірка – 93 особи), однак частина студентів визнала складність опису свого характеру («...мені важко, зі сторони видніше...»), окремі опитані прокоментували й причини – розчарування у самоаналізі, заплутаність вивчення себе, неспівпадання власної думки та позицій значущого оточення. Тим не менше, в ході нашого аналізу робіт студентів було відзначено розвинену у молодих людей самокритичність, оскільки всі студенти аналізували як позитивні, так і негативні вияви свого характеру.

Безперечно, в описах студентами свого характеру простежується індивідуальність кожного респондента, однак нами виявлено типові риси:

- більшість студентів вважають себе працелюбними, однак слушно визнають залежність цієї риси від інтересу до діяльності,
- багато опитаних фіксує у себе прояви лінощів, які самі є спроможні подолати,
- визнаючи власну сором'язливість, другокурсники вважають її серйозною перешкодою для подальшої успішної життєвої самореалізації.

Гендерні відмінності самоаналізу виявились через той факт, що саме дівчат турбує їх надмірна емоційність – запальність, невмотивовані часті перепади настрою та його надмірний вплив на діяльність.

Важливо, що в умовах суспільної девальвації багатьох традиційних моральних цінностей більшість опитаних студентів оцінюють такі власні риси, як скромність, чесність, доброзичливість як позитивні прояви свого характеру. Частина другокурсників переймається моральними дилемами, на кшталт: бути справедливим – це добре, однак це поняття є дуже суб'єктивним за змістом; любити себе – це егоїзм чи запорука успішного особистісного існування; де грань між прямолінійністю та зухвалістю тощо.

Переважна кількість опитаних виявили досить оптимістичні життєві настанови, що природно для юнацького віку, однак трапляються і носії проблемного життєвого досвіду, що обережно, або й відверто негативно сприймають дійсність. У описах всіх студентів фігурує аналіз власних вольових якостей, акцентовано увагу та розвинених цілеспрямованості та наполегливості, що опитані першочергово пов'язують з досвідом вступу до вишу та навчання в ньому.

Більшість студентів оцінює рівень власної комунікабельності як високий, підтверджуючи це наявністю широкого кола спілкування, багатьма друзями, активізованою потребою бути популярним, значущим серед референтної групи. Другокурсниками описані прояви гнучкості у спілкуванні – початкова коректність, доброзичливість у ставленні до людини може змінитись агресією у відповідь на образу.

Аналізуючи власні розумові якості, студенти переважно вважають себе поміркованими та розсудливими, хоча дівчата визнають, що їх емоційний супровід оцінки подій часто «затьмарює розум». Рідко фігурує визнання другокурсниками свого творчого інтелектуального потенціалу.

Таким чином, попри детальне висвітлення у наукових джерелах чинників і змісту формування характеру в онтогенезі та специфіки виявів характеру щодо представників юнацького віку, проблемним залишається питання

можливостей рефлексії молодими людьми власних характерологічних рис. Дослідження засвідчило спроможність студентів до змістовного та критичного аналізу ними власних рис характеру. Студенти відверто визнають складність цієї індивідуальної якості, підтверджуючи це неоднозначністю та незрозумілістю результатів самоаналізу. Більшість другокурсників розуміє провідну роль самовиховання у процесі формування власного характеру, мотивуючи себе на майбутні позитивні зміни.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у детальному вивченні можливостей врахування специфіки формування характеру студентів у організації та підтриманні оптимальної педагогічної взаємодії з ними викладачів ВНЗ.

Література:

1. Кон И.С. Психология старшеклассника / И.С. Кон. – М. : Просвещение, 1980. – С. 67-73.
2. Психология человека от рождения до смерти : психологический атлас человека / под ред. А. А. Реана. – СПб. : прайм-ЕВРОЗНАК, 2007. – С. 335-381.
3. Сергєєнкова О.П. Вікова психологія : Навч. посіб. / О.П. Сергєєнкова, О.А. Столярчук, О.П. Коханова. О.В. Пасека. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – С. 228-237.

Аннотация

Олеся Столярчук

Психологические аспекты формирования характера студентов

В работе раскрыты психологические аспекты формирования характера студентов как представителей юношеского возраста, подан анализ результатов рефлексии ими собственных черт характера.

Ключевые слова: юношество, студенчество, характер, рефлексия черт характера.

Annotation**Olesya Stolyarchuk****Psychological aspects of forming of character of students**

The psychological aspects of forming of character of students are in-process exposed as representatives of youth age, the analysis of results of reflection is given by them own character traits.

Keywords: youth, students, character, reflection of character traits.